

Стасішина Аліна Станіславівна

*студентка 4-го курсу факультету психології, політології та соціології
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДЕТЕРМІНАНТИ БУЛІНГОВОЇ ПОВЕДІНКИ

Булінг, як характерне для соціальної сфери явище, починається лише за визначеної тривалості, регулярності і настирливості подібного роду взаємин, що призводять до віктимізації, обох співучасників булінгу. Проблема в тому, що кривдник, активно взаємодіючи з жертвою в агресивному плані, мимоволі орієнтується на непривабливі властивості жертви, може також переймати і мимоволі наслідувати їх.

В інших моментах контакти, аналогічні булінгу, абсолютно легальні і сприяють становленню его-ідентичності підлітка, освідомлення себе, зокрема, у подібних міжособистісних соціальних взаємодіях. Насправді, більшість організаторів булінгу – енергійні, популярні діти, більше спортивного тілоскладення. Їх комунікативна партитура різна та несвідомо притягує інтерес ровесників обох статей [6].

Цим різноманіттям і створюється підходящий ґрунт для маніпулювання іншими, а також іноді породжує до зловживань. Дотримуючись ідей психоаналізу, можна було б зробити висновок, що виплескана агресія – це відшкодування якихось підліткових неврозів, психологічних травм або соціальної несправедливості. Але в той час багато школярів автоматично опинятимуться в групі невротиків і «стануть хворими», згідно з контекстом даної проблеми. Всі ж без винятку емоції, навіть агресивні, радять опрацьовувати з спеціалістами, але не тримати в собі.

За даними ВООЗ [5, с. 94] ще 2018 року по результатам досліджень які проведені в 42-х країнах Україна посідає 9 місце за відсотком жертв булінгу в підлітковому віці, жертв серед дівчат 9% а хлопців 11%. За кількістю кривдників Україна посіла 7 місце: серед дівчат 11% і хлопців 20%. Не вперше наша країна посідає провідні місця, це зумовлено негативною тенденцією, де кожна сфера життя впливає на ці фактори. Тому потрібно знати які причини булінгу, сторони і види його, щоб розробити план дій як мінімізувати цькування в підлітковому середовищі.

Ситуація булінгу має колективний характер, де виділяється чітка ієрархічна соціальна структура, а саме кривдник, жертва, і спостері-

гач [4; 3]. Дослідники Гольцберг К. О. та Тілікіна Н. В. в своїх роботах розглядають наступних учасників булінгу:

1. Кривдник – це той, хто вчиняє цькування, він піднімає свій авторитет не через особисті досягнення, а через знущання над іншими, демонструючи свою силу над іншими, менш слабшими. Вони мають низький рівень емпатії, впевнені в собі, мають високу самооцінку, наявний імпульсивний характер емоційних реакцій, присутнє порушення системи ціннісних орієнтацій, повагу до особи, цінність життя та здоров'я іншої людини в ній відсутні, або знаходяться на вкрай низьких місцях. Найчастіше булери – це колишні жертви цькування, які перенаправили свою поведінку на слабших.

2. Послідовник кривдника – він позитивно ставиться до цькування, не є ініціатором більше другорядні в цьому явищі, але беруть активну участь в булінгу. Також як і кривдник може отримувати задоволення від цих дій, вважаючи що когось «справедливо» покарано привселюдно, зазвичай частіше вони публікують відео «покарань» в соцмережах.

3. Активні спостерігачі-прихильники – це ті хто активно підтримує дії булера сміхом, оплесками, вигукуванням, та іншими вербальними повідомленнями.

4. Пасивні спостерігачі-прихильники не демонструють якихось явних ознак підтримки булера або цькування, але їм подобаються дії, які скоюється до жертви.

5. Жертва – об'єкт булінгу, це ті особи, які чимось можуть відрізнятися від однолітків: фізичні вади, особливості розвитку (заїкання, гіперпасивні, гіперактивні і тд.), економічне становище сім'ї, успіхи в навчанні (може бути і відмінники і двієчники), з заниженою самооцінкою, невдоволення \ неприйняття себе, чутливі, емоційні, фізично слабші, імпульсивні, не мають сформованого уявлення про те, яка поведінка вважається у цій групі нормативним і т. д. У зоні високого ризику стати жертвою у тих дітей, чий стосунки з батьками не є довірливими, таких ще називають вуличними (бо вони самі по собі).

6. Активні спостерігачі – це ті, які не приймають знущання, намагаються постійно спасти або захистити жертву. Зазвичай ці особи діляться своїми переживаннями з батьками, розповідаючи, як все відбувалося.

7. Пасивні спостерігачі – не підтримують булінг і вважають, що мають допомогти жертві, але не наважуються вмішатися.

8. Байдужі спостерігачі – це ті які не мають чіткої позиції, намагаються не взаємодіяти під час булінгу.

Всі учасники булінгу можуть бути присутні не тільки в фізичному середовищі, а і в інтернет просторі. Але потрібно вказати, що булінг може відбуватися і без спостерігачів як в онлайн, так і офлайн.

Існує цілий ряд факторів, що сприяють процвітанню булінгу в дитячих колективах. Розвитку цього явища сприяють виховання в сім'ї та мікроклімат того освітнього закладу, в який потрапляють діти для здобуття освіти [1].

Дорослі в школі можуть ненавмисно або іншим чином брати участь у булінгу, провокувати або сприяти йому. Різні чинники теж надзвичайно сильно впливають на булінгову поведінку в групі дітей, коли вчитель дозволяє собі грубі виказування в сторону учня, для інших це буде наче дозвіл почати або продовжити знущання з цієї особи. Хоча здавалося вчитель навпаки повинен перешкоджати цьому явищу. Це суперечить всім педагогічним нормам.

Крім поведінки дорослих, що сприяє процвітанню булінгу у шкільному середовищі, виділяють низку факторів, які можуть спровокувати розвиток булінгу серед дітей: низький рівень вихованості дитини; неадекватно низька самооцінка; високий рівень імпульсивності; надмірне вживання алкогольних напоїв, наркотичних засобів, та комп'ютерних ігор; бажання владарювати над слабшими; домашнє та сексуальне насильство; внутрішньо сімейний конфлікт; низький соціально-матеріальний статус сім'ї; завищені вимоги до успіху, які не завжди відповідають здібностям і таланту дитини; батьківська гіперопіка або байдужість; ранній статевий акт; рання судимість.

Як відомо з досліджень, які проводилися ще з 1897 року різними вченими (Лейман, Дюкс, Ольвеус і т. д.), результати вказують на негативні наслідки як для жертви, спостерігача, так і кривдника [4, с. 28-30].

Для жертви булінгу наслідки можуть бути наступними: зниження якості навчання; підвищення агресивності, яка переноситься на інших; відсутність друзів, відсутність навичок спілкування; самотність; схильність до депресії, неврозів і різних психічних розладів; психосоматичний вплив на фізичне здоров'я; низька самооцінка, девіантні прояви.

Для кривдника наслідки наступні: проблеми у відносинах з соціумом; високий показник агресії; асоціальна поведінка, девіантна

поведінка; малорозвинена соціалізація, асоціальні риси індивіда; неблагополучне майбутнє, важкі відносини в сім'ї, терор в спілкуванні з іншими.

В спостерігачів визначається негативні наслідки: практика бути безсилим перед диктатурою натовпу, відчуття стида за нерішучість та легкодоступність; депресія або підвищена збудливість; відсутнє бажання йти до навчальних закладів.

Отже, можемо відзначити, що явище булінг доволі розповсюджене проблема, яка вимагає досконального вивчення особливостей взаємодії її учасників і впливу оточення на них. Булінг напряму впливає на здоров'я і самопочуття підлітків, на соціалізацію, на розвиток комунікативних шляхів, вміння виходити з конфліктних ситуацій, а також формувати індивіда як особистість.

Список використаних джерел

1. Король А. Причини та наслідки явища булінгу. Відновне правосуддя в Україні. 2009. № 1–2 (13). С. 84–93.
2. Лалак, Н. В., Майборода, І. Е., & Пеняк, В. С. Булінг в освітньому середовищі сучасного закладу загальної середньої освіти: теоретичний аспект. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Серія: Педагогіка та психологія, 2019. (1), с. 34-36.
3. Стремецька, В., & Алексеєнко, Г. Булінг у підліткових шкільних колективах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Педагогіка. Соціальна робота, 2014, (31), С. 177-179.
4. Тілікіна Н. В. Про булінг (цькування) та як його подолати. Дітям, молоді та дорослим про важливе. Київ: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2020. 40 с.
5. FERLIC, Kyle; ZAPOROZHETS, Olya. School bullying in Ukraine. *Herald of Kyiv Institute of Business and Technology*, 2019, 39.1: pp. 93-101.
6. Olweus, D. Bullying at school. In *Aggressive behavior* Springer, 1994. Boston, MA. pp. 97-130.

Науковий керівник: д.політ.н., професор Ярова Л. В.